

Zins, Henryk

"Kardinal Stanislaus Hosius Bischof von Ermland und Herzog Albrecht von Preussen. Ihr Briefwechsel über das Konzil von Trient (1560-1562)", Münster Westfalen 1957 : [recenzja]

Komunikaty Mazursko-Warmińskie nr 1, 131-132

1960

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

KARDINAL STANISLAUS HOSIUS BISCHOF VON ERMLAND UND HERZOG ALBRECHT VON PREUSSEN. Ihr Briefwechsel über das Konzil von Trient (1560 — 1562). Wydał Ernst Manfred Wermter. Reformationsgeschichtliche Studien und Texte, Heft 82, Münster Westfalen 1957, s. 83.

Listy kardynała Hozjusza, stanowiące ważne źródło dla historii połowy XVI w., nie zostały dotąd w całości ogłoszone drukiem. Wydawnictwo F. Hiplera i W. Zakrzewskiego¹⁾ urywa się na 1558 r., a korespondencja dla lat późniejszych, przechowywana w różnych bibliotekach i archiwach polskich i zagranicznych, czeka ciągle na swego wydawcę.

Omawiana publikacja, będąca kolejną pozycją redagowanej przez wybitnego znawcę soboru trydenckiego, profesora Huberta Jedina, serii monografii i źródeł z zakresu Reformacji, nie stawia sobie szerszych celów, nie podejmuje kontynuacji ogłoszonych przez Hiplera i Zakrzewskiego dwóch tomów listów Hozjusza. Jej wydawca, E. M. Wermter, znany m. in. jako autor studium o stanowisku Albrechta Hohenzollerna do biskupów warmińskich w latach 1525 — 1568²⁾, postawił sobie znacznie skromniejsze zadanie. Wydobył i ogłosił ze znajdujących się obecnie w Getyndze zasobów królewieckiego *Staatsarchiv* 12 listów Hozjusza i Albrechta lub do nich pisanych z lat 1560 — 1562, a tematycznie odnoszących się do kwestii soboru trydenckiego. Wydawca nie przeprowadził szerszej kwerendy, nie dotarł np. do Archiwum Diecezjalnego w Olsztynie (dawne Archiwum Biskupie we Fromborku), posiadającego szereg listów Hozjusza. Ograniczył się jedynie do opublikowania 12 listów Hozjusza i Albrechta, oświetlających wzajemny stosunek obu tych postaci na tle kontr-reformacji, w dobie soboru trydenckiego. Wydawca nie tylko nie rozszerzył kwerendy poza Getyngę, ale nawet nie uwzględnił, chociażby w formie rejestru, drukowanych już gdzie indziej listów Hozjusza do Albrechta, a pochodzących z okresu bezpośrednio poprzedzającego sobór w Trydencie³⁾.

Na 12 zamieszczonych przez Wermtera listów 4 są pisane przez Hozjusza do księcia Albrechta, 1 przez Hozjusza do żony Albrechta, Anny Marii, 3 przez Albrechta do Hozjusza, 1 przez Annę Marię do Hozjusza, 1 przez Eustachego Knobelsdorffa do Albrechta, 1 przez legata papieskiego Jana Franciszka Canobiusa. Ostatni dokument — to breve Piusa IV do Albrechta. Większość z tych listów nie była dotąd w całości drukowana, jedynie obszerne z nich fragmenty ogłosił J. Voigt⁴⁾ i inni.

Mimo swego ograniczonego charakteru wydane przez Wermtera listy Hozjusza i Albrechta z lat 1560 — 1562 stanowią pożyteczną publikację źródłową. Hozjusz od początku swych rządów biskupich na Warmii starał się skłonić Albrechta Hohenzollerna do powrotu do kościoła katolickiego i daremnie oddziaływał na niego w tym kierunku. Starał się też przychylnie usposobić go do idei soboru powszechnego, a ogłoszone przez Wermtera listy rzucają wiele ciekawego światła na te zabiegi.

---

¹⁾ Hosii Epistolae, I, II, Acta Historica, IV, IX, wyd. F. Hipler i W. Zakrzewski, Kraków 1879, 1888.

²⁾ E. M. Wermter, Herzog Albrecht von Preussen und die Bischöfe von Ermland, 1525 — 1568, Zeitschrift für die Geschichte und Altertumskunde Ermlands, 29, Heft 87, 1957, s. 198 — 311.

³⁾ Por. Hosii Epistolae, II, nr 1951, s. 973. Pisze tam Hozjusz do Albrechta, że udaje się do Rzymu „Umb ein allgemeyn Christlich Concilium anregunge zu thun”.

⁴⁾ Por. J. Voigt, Sendschreiben an Augustin Theiner, Priester des Oratoriums, in Betreff des von ihm behaupteten Übertritts des Herzog Albrecht von Preussen zur katholischen Kirche, Königsberg 1846, s. 13 — 17, 61 — 63.

Pod względem edytorskim omawiane wydawnictwo zostało opracowane starannie i wyposażone w pełny aparat naukowy. Zwięzłe rejestry, liczne przypiski oraz indeks ułatwiają orientację.

Henryk Zins

CAHIERS POLOGNE-ALLEMAGNE, *Faits et Documents*, nr 1 — nr 1/4¹⁾, Editions Sarmatia, Paryż 1959 — 1960.

W Paryżu ukazały się już cztery numery kwartalnika „Cahiers Pologne-Allemagne”. Wydawnictwo poświęcone jest badaniom stosunków polsko-niemieckich, głównym zaś jego zadaniem — jak to podkreśla w artykule redakcyjnym pierwszego numeru Jerzy Zdziechowski — jest poszukiwanie dróg lepszemu ułożeniu stosunków polsko-niemieckich.

Poziom wydawnictwa jest bardzo wysoki, jego język francuski — doskonały, co jest oczywistą zasługą redaktora, Jerzego Zdziechowskiego, znanego w kraju i za granicą ekonomisty, który językiem tym włada na równi z polskim.

Dotychczasowe numery poruszają wiele interesujących zagadnień z dziedziny historii (z głównym uwzględnieniem historii najnowszej), ekonomii, demografii, polityki, literatury itp. Uwidoczniony został w nich również rozwój Ziemi Zachodnich i Północnych po wojnie. Autorami artykułów są — poza wybitnymi specjalistami polskimi z kraju i zagranicy — również cudzoziemcy. Stałym współpracownikiem jest np. Edmond Vermeil²⁾.

Wydawnictwo posiada ciekawy dział „Inne Niemcy”, gdzie zamieszczane są głosy niemieckie potępiające rewizjonizm i dążące do współpracy europejskiej, ponadto — przegląd artykułów i wypowiedzi polityków światowych, kronikę, recenzje i omówienia oraz dział „archiwów dyplomatycznych”, w którym publikowane są dokumenty dyplomatyczne i inne, ogólnie mało znane, a rzucające światło na stosunki polsko-niemieckie. Na końcu każdego zeszytu znajdują się dane biograficzne autorów.

W publikacji o tak szerokim zakresie zainteresowań nie ma naturalnie wiele miejsca na sprawy regionalne, jednakże sprawy Mazur i Warmii zostały w nich kilkakrotnie wspomniane. W nr 2 w artykule pt. „Sprawa granic polsko-niemieckich na Konferencji Pokojowej w Paryżu” Kazimierz Smogorzewski niezwykle interesująco odmalował klimat polityczny przed i w czasie konferencji wersalskiej, dyskusje na samej konferencji i zakulisowe intrygi, a wreszcie przygotowania do plebiscytu oraz jego przebieg w okręgach śląskim, „mazurskim” i kwidzyńskim. Artykuł nie zawiera rzeczy nowych, jest jednak pożytecznym przypomnieniem dawno już na zachodzie zapomnianych spraw, a w szczególności przypomnieniem, że także i przed-hitlerowskie Niemcy nie przebierały w środkach prowadząc walkę.

W artykule „Rola Kościoła w dziejach związków Śląska z Polską” (*Le rôle de l'Église dans l'histoire des liens entre la Silésie et la Pologne* — nr 3 i 1/4) — biskup Wincenty Urban porusza również sprawy naszego regionu. M. in. twierdzi on, że główna zasługa zachowania języka polskiego na ziemiach polskich pod władzą pruską przypada kościołowi katolickiemu (Śląsk, Warmia), a w niektórych również kościołowi protestanckiemu (Mazury).

¹⁾ Nr 1 kwiecień — maj — czerwiec 1959, nr 2 lipiec — sierpień — wrzesień 1959, nr 3 październik — listopad — grudzień 1959, nr 1 (4) styczeń — luty — marzec 1960.

²⁾ Edmond Vermeil — od 1904 — 1907 wykładowca na uniwersytecie w Getyndze, 1907 — 1917 profesor języka niemieckiego w École Alsacienne, 1920 — 1934 profesor historii kultury niemieckiej na uniwersytecie w Strassburgu, 1934 — 1951 profesor Sorbony, 1946 — 1958 profesor Institut d'Études politiques. Autor wielu dzieł naukowych.